

Муниципальное автономное общеобразовательное учреждение
«Утатуйская средняя общеобразовательная школа»

Принято
Педагогическим советом школы
Протокол № 3/1 от 31.08.22г.

Утверждаю И.О.
И.О. директора школы
Цыренов Э.Б.
Приказ № 3 от 31.08.22г.

Рабочая программа

по (предмету) Буряад хэлэн
Класс 2

Всего часов на учебный год 70г.
Количество часов в неделю 2г.

Составлена в соответствии с программой (УМК) Т.С. Дымпилова, Т.Б. Базарсурда
Буряад хэлэн
название программы с указанием автора и сборника, год издания

Учитель:

Фамилия Дымпилова
Имя Лада
Отчество Николаевна
Категория первая
Стаж работы 25

РАССМОТРЕНО

Школьным методическим объединением
Руководитель ИМО гуманитарного
цикла Тарбаева Э.Р.
Протокол № 1 от 29.08.22г.

СОГЛАСОВАНО

Заместитель директора по УВР

Дымпилова Л.Н.

с.Утата
2022-2023 г.г.

Пояснительная записка

Рабочая программа по бурятскому языку составлена на основе:

- 1) Федерального государственного образовательного стандарта начального общего образования (приказ Министерства образования и науки РФ № 17785 от 6 октября 2009 г.);
- 2) Положения о рабочей программе по предмету;
- 3) Примерной программы по бурятскому языку для 1-4 классов национальной школы под редакцией Д.Д. Ошорова;
- 4) Буряад хэлэн. 2 класс. / Дылыкова Р.С., Базаргуруева Т.Б., Дугарова Д.Б. – Улан-Удэ: «Бэлиг» хэблэл, 2010.
- 5) Учебного плана МАОУ «Утатуйская СОШ» на 2019-2020 учебный год.

Буряад хэлэ заалгын зорилгонууд:

Эхин шатын классуудта үзэгдэхэ буряад хэлэнэй программа гол шухала гурбан бүлэгһөө бүридэнэ: грамотада хургалга ба хэлэлгэ хүгжөөлгэ, фонетикэ, лексикэ, грамматика ба хэлэлгэ хүгжөөлгэ, литературна уншалга ба хэлэлгэ хүгжөөлгэ.

2-дохн класста буряад хэлэ заалгын гол зорилгонууд гэхэдэ:

1. Нурагша бүхэниие зүбөөр, найнаар, уран гоёор, удхыень ойлгуулан уншуулжа хургаха;
2. Эли тодоор, ойлгосотойгоор хэлүүлжэ, алдуугүйгөөр, сэбэр гоёор бэшүүлжэ хургаха,
3. Үхибүүдэй аман ба бэшэмэл хэлэлгы баяжуулха, ухаан бодолыень хүгжөөхэ;
4. Оршон тойронхи юумэнүүд тухай нурагшадай мэдэсые үргэдхэхэ;
5. Түрэлхи хэлэндээ, тэрэнэй баялигта нурагшадай һонирхолые саг үргэлжэ дээшлүүлхэ, тон дуратайгаар хүмүүжүүлхэ;
6. Нурагшадай зохоохы абьяас элирүүлхэ, хүгжөөхэ.
7. хүмүүнэй үнэ сэнтэй хараа бүрилдүүлхэ (формирование ценностных ориентиров личности);

олоһон мэдэсэнүүдээ, шадабаринуудаа, дадалнуудаа гүнзэгырүүлэн нарижуулжа хургаха.

Содержание программы

Хоёрдохн класстаа эхилжэ буряад хэлэнэй грамматика ба бэшэгэй дүрим үзэгдэхэ болоно. Эхин классуудта грамматика ба бэшэгэй дүримүүдһээ эгээл хүнгэн мэдэсэнүүд оруулагданхай. Эхин классай нурагшад үгын фонетическэ бүридэлтэй, зарим хэлэлгын хубинуудтай ба тэдэнэй шухала түхэлнүүдтэй, простой мэдүүлэлэй янзануудтай, мэдүүлэлэй гэшүүдтэй, бэшэгэй дүримүүдтэй танилсаха болоно.

Нурагшадые үгын лексическэ удха шанартай, олон ондоо болон дүтэрхы удхатай үгэнүүдтэй практическаар танилсуулха. Нурагшад грамматикын болон бэшэгэй дүримүүдтэй танилсажа, хэлэ шудалан үзэлгэдэ хабаатай арга хэрэгсэлнүүдые түрэл түрэлөөрнь илгажа ба тэдэнээ зэргэсүүлэн хаража үзэхэ, тобшолол гаргаха шадабаритай болохо зэргэтэй.

Эхин классуудта үзэхэ программа гурбан бүлэгтэ хубаагдана: «Абяан ба үзэгүүд», «Үгэ», «Мэдүүлэл».

I. Абяанууд ба үзэгүүд.

Энэ бүлэгэй гол шухала ойлгосонуудые нурагшад нэгэдэхн класста ойлгожо абана. Хоёрдохн класста бэшэгэй дүримүүд сооһоо гол шухалань түргэн ба удаан аялгануудые, дифтонгнууд, йотированна аялгануудые үгэ соо зүб хэрэглэжэ, бэшэжэ нуралга болоно. Эдэниие хоёрдохн класста ойлгуулбашье, гурбадахи класста бүри орёо шэнэ дүримүүдые хэрэглэжэ дабтаха, бэхижүүлхэ хэрэгтэй.

Энэ «Абяан ба үзэгүүд» гэхэн бүлэг соо хэлэгдэхэн арга хэрэгсэл ойлгуулхадаа, нютаг нютагай хэлэнэй диалектын илгаануудта тусгаар анхарал табигдажа, багша нютагай хэлэнэй онсо шэнжэнүүдые хараадаа абажа, абяан ба үзэгүүдые үгэ соо зүбөөр үгүүлжэ, бэшэжэ, нуралгада тусгаар упражнени саг үргэлжэ дүүргүүлхэ болоно. Олонхи үгэнүүд хэлэгдэ һэндээ адляар бэшэгдэдэг ха юм. Гэбэшье зарим абяанууд үгүүлэгдээшһээ ондоо үзэгөөр тэмдэглэгдэдэг бшуу. Жэшэнь, адхана, худхана, набша, тобшо, нягта, Цогто г.м. үгэнүүдтэ **т, п, к** абяан дуулдаашье һаань, тэдэнэй орондо **д.б, г** үзэгүүдые бэшэнэбди. Үшөө тиихэдэ *тамга, эмгэн, арһан, нарһан, һалгай, тулга* г.м. үгэнүүдтэ **м, р, л** хашалгануудай хойно тодо

бэшэ, а, о, э аялганууды бэшэнэгүйбди. Энэ дүрим гурбадахи класста үгын анхан хуурида тодо бэшэ түргэн аялганууды бэшэхэ дүрим гарахадаа ойлгуулха болоно.

II. Үгэ

Программа соо үгы лексическэ ба грамматическа талаһаань хаража үзэхэ гэхэн эрилтэ табигдана. Лексикээр теоретическэ мэдээнүүды ойлгуулха гэхэн асуудал табигданагүй. Харин грамматикын ба орфографин дүримүүды үзэхэ зуураа гансал практическа упражненинүүды дүүргэхэ болоно.

Нурагшад үгэ гээшэ бодото байдалай элдэб юмэнүүды харуулһан элдэб удхатай байдаг, мэдүүлэл соо, илангаяа холбоотой хэлэлгэ соо ороходоо, бүри шэнэ удхатай болодог, ондо ондоогоор үгүүлэгдэдэг, үгэнүүд дүтэрхы гү, али тад ондоо удхатай байжа болодог гэхэн ойлгосо абаха болоно.

Үгын бүридэл гурбадахи класста үзэгдэхэ. Тнихэдэ хуури залгалта тухай ойлгуулаад, тэдэниие бэшэхэ дүримүүдтэйн танилсуулха. Үгын хуури соо тодо бэшэ түргэн аялганууды, үгын хүүлдэ тодо бэшэ ээ, эй аялганууды бэшэхэ дүримдэ анхарал табигдаха. Үгын үндэһэн ба суффикс тухай түрүүшын ойлгосо абаха болоно.

Хэлэлгын хубинууд тухай ойлгосонууд хоёрдохи классһаа эхилжэ үгтэнэ. Хэлэлгэ сооһоо Хэн? Юун? Юу хэнэб? Ямар? г.м. асуудалда харюусаһан үгэнүүды оложо нурулгал хадаа юумэ, шанар тэмдэг, үйлэ нэрлэһэн үгэнүүдтэй танилсуулна.

Гурбадахи класста «Юмэнэй нэрэ», «Тэмдэгэй нэрэ», «Глагол» гэхэн ойлгосонууд ба терминүүды ойлгожо абаха.

Тус класста хэлэлгын хубинуудай удхы хүсэд һ айнаар ойлгоод, саашань тэдэнэйнгээ зарим шэнжнүүдтэй танилсаха. Жэшээн, юмэнэй нэрэнүүд хэлэлгэ соо ороходоо, бусад хэлэнүүдтэй холболдохын тула элдэб залгалтанууды абадаг (зохилдол, падеж тухай дурдангүй) гэжэ практическа ойлгохо, нэгэнэй ба олоной тоодо байһан юмэнэй нэрэнүүдтэй танилсаха.

Дүрбэдэхи классай нурагшад хэлэлгын хубинуудай (юмэнэй нэрэ, тэмдэгэй нэрэ, глагол) бусад формонуудтай танилсаха. Нурагшад юмэнэй нэрэнүүды падежнүүдтэ хубилгажа нураха. Падежнүүды асуудалаарнь илгаруулжа нураха. Падежэй залгалтануудтай танилсуулхадаа, дүримүүдыень ойлгуулаад, зүбөөр бэшүүлжэ нургаха. Юмэнэй нэрэ үзэлгэтэй хамта хойнонь дахуул үгэнүүды хэрэглэхэ дүршэлтэй болгохо. Дахуул үгэнүүды текст сооһоо оложо, мэдүүлэлнүүды зохёоходоо, юмэнэй нэрэнүүдэй хойно таараха дахуул үгэ хэрэглэжэ нураха болоно.

Бэшэ хэлэлгын хубинууд (тэмдэгэй, тоогой, түлөөнэй) тон тобшохоноор ойлгуулагдаха. Эдэниие хэлэлгэ сооһоо оложо, аман ба бэшэмэл хэлэлгэдэ зүбөөр хэрэглэжэ нураха. Түлөөнэй нэрэнээ гансал нуурай түлөөнэй нэрэтэй танилсуулха.

Тус классай нурагшад глагол тухай 3- дахи класста ойлгоһоноо үргэдхэхэ болоно. Глаголой хуури ба залгалтын аялганууды бэшэхэ дүрим дабтажа, саашань глаголой гурбан сагууд тухай ойлгуулха.

Дахуул үгэнүүд, частицанууд, союзууды эхин классуудта тусгаар үзэхгүй.

III. Мэдүүлэл.

Эхин классуудай нурагшад нимэ гурбан янзын мэдүүлэлнүүды ойлгожо абаха: 1) мэдүүлэлэй янзонууд: юрэ хөөрэхэн, асууһан, шангадхаһан мэдүүлэлнүүд тухай; 2) мэдүүлэлэй гэшүүд тухай; 3) мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй удхын холбоо тухай. Эдэ мэдээнүүдтэй нурагшад дүрбэн жэлэй туршада танилсаха болоно.

Нэгэдэхи классай нурагшад хэлэлгэ сооһоо мэдүүлэл илгажа шадаха дүршэлтэй болоно. Уншаха, хэлэхэдэ мэдүүлэлэй сэглэлтын тэмдэгүүдээрнь аянга, зогсолто хэжэ, уридшалан шүүмжэлгэ хэһэн хойноо тэдэнээ бэшэжэ шададаг болоно. Мэдүүлэлэй хүүлдэ точка табижа, эхиндэнь ехэ үзэг бэшэжэ нурана.

Хоёрдохи классай нурагшад «Юрэ хөөрэхэн, асууһан, шангадхаһан мэдүүлэлнүүд» гэхэн ойлгосотой боложо, үгэнүүды дуугаараа илгажа (удхын сохилто) нурана, дээрэ хэлэгдэһэн мэдүүлэлнүүдэй сэглэлтын тэмдэгүүды зүбөөр хэрэглэжэ нурана. Үшөө тнихэдэ нэрлүүлэгшэ, хэлэгшэ – мэдүүлэлэй шухала гэшүүд гэхэн ойлгосотой болохо.

Багша хурагшадаа литературна хэлэнэйнгээ гол түлэб фонетическэ болон синтаксическа онсо илгаануудыг ехэнхидээ ойлгуулха ёһотой. Энэ ойлгоһон мэдэсэнүүдынь бодото байдал дээрэ хурагшадтаа хэрэглүүлжэ хургаха, зүбөөр, уран гоёор, найруулан уншуулжа, аман хэлээр хэрэглэгдэһэн гү, али бэшэгдэһэн юумээр удхын, логическа талаһаа зүбөөр зохёогдоһон бэе бээтэйгээ холбоотой, бэе бээһээ дулдыдаһан юрын мэдүүлэлнүүдыг зохёолгожо, хэлүүлжэ, бэшүүлжэ хургаха; орфографическа болон сэглэлтын гол түлэб дүримүүдыг ойлгуулаад, зүбөөр, алдуугүйгөөр хурагшадые бэшүүлжэ хургаха; үгэнүүдыг болон тэдэнэй дүрсэнүүдыг аман хэлэндээ литературнаар үгүүлжэ хургаха; хурагшадайнгаа нютаг хэлэнүүдэй алдуунуудыг уридшалан мэдэжэ абаад, бодото дээрэнь заһаха. Эхин хургуулиин багшанар нимэрхүү зорилгонуудыг бээлүүлхээс оролдохо болоно.

Учебно-тематическое планирование

№	Темэнууд	Сэг
1	Мэдуулэл	8 ч
2	Абяан ба үзэгүүд	22 ч
3	Абтаһан үгэнууд	5 ч
4	Юумэнэй нэрэ	5 ч
5	Үйлэ үгэ	6 ч
6	Тэмдэгэй нэрэ	6 ч
7	Угын үндэһэн. Турэл үгэнууд	5 ч
8	Хэлэлгэ	7 ч
9	Хэлэлгын нюусанууд	4 ч
10	Дабталга	2 ч
	Итого	70

Календарно-тематическое планирование по бурятскому языку

№ п/п	Темы	Часы	Дата	
			План	Факт
	МЭДУУЛЭЛ. (8 ч)			
1	Мэдүүлэл. Мэдүүлэлэй эхин.	1		
2	Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд.	1		
3	Мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй холбоо.	1		
4	Мэдүүлэлнуудэй илгаа. Юр хөөрөхэн мэдүүлэл	1		
5	Асууһан мэдүүлэл.	1		
6	Шангадхаһан мэдүүлэл.	1		
7	Шалгалтын диктант	1		
8	Алдуунууд дээрэ худэлмэри	1		
	ҮГЭ. АБЯАН БА ҮЗЭГУУД. (22 ч)			
9	Үгэ.	1		
10	Аялган ба хашалган абяанууд	1		
11	Уе. Үе таһалха.	1		
12	Буряад алфавит.	1		
13	Абьяан ба үзэгууд	1		
14	Түргэн ба удаан аялганууд.	1		
15	Дифтонгнууд.	1		
16	Йотированна үзэгүүд	1		
17	Аялган үзэгүүдэй зуб бэшэлгэ. Аялганай тааралдал.	1		
18	Аялганай хубарил гэжэ юун бэ?	1		
19	Түргэн у – ү аялганууд. Удаан уу – үү аялганууд.	1		
20	Дифтонг уй – үй аялганууд.	1		
21	Удаан ы – ии аялганууд.	1		
22	Удаан өө – ээ аялганууд.	1		
23	Шалгалтын диктант	1		
24	Алдуунууд дээрэ худэлмэри	1		
25	Хашалган абяанууд ба үзэгүүд. Хатуу ба зөөлэн хашалганууд.	1		
26	Зөөлэн тэмдэг Хашалганууд яагаад зөөлэн болоноб?	1		
27	Б,б хашалган Г,г хашалган	1		
28	Үгэ соо б, г, д хашалганууд ямараар үгүүлэгдэнэб? Б хашалган.	1		
29	Шалгалтын диктант	1		
30	Алдуунууд дээрэ худэлмэри	1		
	АБТА҂АН ҮГЭНҮҮД. (5 ч)			
31	Абтаһан үгэнүүд тухай ойлгосо	1		
32	Абтаһан үгын һүүлэй аялгание яагаад бэшэхэб?	1		
33	Илгаһан хатуу тэмдэгтэй абтаһан үгэнүүд	1		
34	Абтаһан үгэнүүд. Шалгалтын худэлмэри	1		
35	Абтаһан үгэнүүд. Алдуунууд дээрэ худэлмэри	1		
	ЮУМЭНЭЙ НЭРЭ. (5 ч)			
36	Юумэнэй нэрэ гэжэ юун бэ?	1		
37	Юумэнэй нэрын тоогоор хубилалга	1		
38	Юумэнэй нэрын угын тухэл			

39	Тусхайта нэрэнүүд гэжэ юун бэ?	1		
40	Юумэнэй нэрын хубилха ёһо	1		
	ҮЙЛЭ ҮГЭ. (6 ч)			
41	Хэлэлгэ соо үйлэ үгэ хэрэгтэй гү?	1		
42	Үйлэ үгэ- хэлэлгын хуби	1		
43	Үйлэ үгэ. Мэдүүлэлэй шухала гэшүүн	1		
44	Үйлэ үгэ. Дабталга	1		
45	Шалгалтын худэлмэри	1		
46	Алдуунууд дээрэ худэлмэри	1		
	ТЭМДЭГЭЙ НЭРЭ. (6 ч)			
47	Тэмдэгэй нэрэ гэжэ ямар үгэнүүд бэ?	1		
48	Тэмдэгэй нэрэ-хэлэлгын хуби	1		
49	Тэмдэгэй нэрын юумэнэй нэрэтэй холбоо	1		
50	Адли болон харша удхатай үгэнүүд тухай ойлгосо	1		
51	Шалгалтын худэлмэри	1		
52	Алдуунууд дээрэ худэлмэри	1		
	ҮГЫН ҮНДЭН. ТҮРЭЛ ҮГЭНҮҮД. (5 ч)			
53	Түрэл үгэнүүд. Үгын үндэн.	1		
54	Нэгэ үндэнэтэ үгэнүүд	1		
55	Үгын үндэн.	1		
56	Үгын үндэн. Шалгалтын худэлмэри	1		
57	Алдуунууд дээрэ худэлмэри	1		
	ХЭЛЭЛГЭ. (7 ч)			
58	Хэлэлгэ гэжэ юун бэ?	1		
59	Монолог ба диалог.	1		
60	Текст гэжэ юун бэ?	1		
61	Абзац гэжэ юун бэ?	1		
62	Текстын хубинууд Текст ямар янзунуудтай байдаг бэ?	1		
63	хургалгын изложени	1		
64	Алдуунууд дээрэ худэлмэри	1		
	ХЭЛЭЛГЫН НЮУСАНУУД. (4 ч)			
65	Фразеологизм гэжэ юун бэ?	1		
66	Онһон угэнууд Таабаринууд	1		
67	Шалгалтын худэлмэри	1		
68	Алдуугаа заһалга	1		
	ЖЭЛ СОО ҮЗЭНЭНӨӨ ДАБТАЛГА (2ч)			
69-70	Абян ба үзэгүүд тухай дабталга. Аялган үзэгүүдые зүб бэшэлгэ тухай дабталга. Мэдүүлэл тухай үзэнэнөө дабталга.	2		

Материально-техническое обеспечение образовательного процесса

Хоёрдохи классай хурагшадай хэрэглэхэ номууд:

• Р.С.Дылыкова, Т.Б.Базаргуруева, Д.Б.Дугарова **Буряад хэлэн 2 класс Улан - Үдэ «Бэлиг» 2010**

Багшын хэрэглэхэ номууд:

• Д.Д. Ошоров **Буряад хэлэн, уншалга, хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Буряад хургуулин програмнууд, 1 – 4 классууд Улан - Үдэ «Бэлиг» 2004**

• Э.Р. Раднаев **Буряад хэлэнэй фонетикэ Улан - Үдэ «Бэлиг» хэблэл 2007**

• С.Г. Будаин Ж.Д. Жамбуева Я.Ц. Ивахинова Ц.В. Лубсанова **Буряад хэлээр текстнүүд Улан - Үдэ «Бэлиг» 2006**

- С.Ц. Содномов Диктантнуудай суглуулбари 1 – 4 классууд Улан - Үдэ «Бэлиг» 2002
- С.Д. Бабуев, С.С. Балагунова, Ц.Ц. Бальжинимаева, Ц.Б. Будаев, А.Н. Содномов Буряад хэлэнэй тайлбари толн
Улан – Үдэ Буряадай номой хэблэл 1992